

ZAMONAVIY O'ZBEK SHE'RIYATIDA SHAXS VA JAMIYAT MUAMMOSI: IQBOL MIRZO LIRIKASI MISOLIDA

Jo'rayeva Nargiza Qurbanovna

Termiz shahridagi 1-maktab

O'zbek tili va adabiyoti fani o'qituvchisi

TerDPI tadqiqotchisi

nnargiza747@gmail.com

Tel:+99893 794 73 00

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek she'riyatining taniqli vakili Iqbol Mirzo ijodi asosida shaxs va jamiyat muammolarining badiiy ifodasi o'rganiladi. Shoir lirikasida insonning ichki iztirobi, ma'naviy kurashi, ijtimoiy adolatsizlik va axloqiy tanazzulga bo'lgan noroziligi poetik jihatdan chuqur tahlil qilinadi. Maqolada shaxs va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatlar hamda ularning she'riyatda qanday badiiy shaklga ega bo'layotgani ko'rsatib beriladi.*

Kalit so'zlar: *Iqbol Mirzo, zamonaviy she'riyat, shaxs, jamiyat, lirika, iztirob, adabiy tahlil.*

Аннотация: *В статье исследуется художественное воплощение проблем личности и общества на примере творчества яркого представителя современной узбекской поэзии Икбола Мирзо. В лирике поэта глубоко анализируются внутренние страдания человека, его духовная борьба, недовольство социальной несправедливостью и падением нравов. В статье показаны противоречия между личностью и обществом и их художественная реализация в поэзии.*

Ключевые слова: *Икбол Мирзо, современная поэзия, личность, общество, лирика, страдание, литературный анализ.*

Abstract: *This article studies the artistic expression of the problems of the individual and society based on the work of Iqbol Mirzo, a prominent representative of modern Uzbek poetry. The poet's lyrics deeply analyze the inner suffering of a person, his spiritual struggle, his dissatisfaction with social injustice and moral decline. The article shows the contradictions between the individual and society and how they take on an artistic form in poetry.*

Keywords: *Iqbol Mirzo, modern poetry, individual, society, lyrics, suffering, literary analysis.*

Zamonaviy o'zbek she'riyatining rivojida shaxs va jamiyat muammolari yetakchi mavzulardan biri hisoblanadi. Bu borada Iqbol Mirzo ijodi alohida o'rinni egallaydi. Uning she'rlarida shaxsning o'zini anglash, jamiyatdagi o'rnini topish, adolat izlash, axloqiy buzilishlarga qarshi kurashish singari masalalar chuqur badiiy tahlil etilgan. Shoirning lirikasida shaxsiy kechinmalar va ijtimoiy muhitdagi o'zgarishlar o'zaro uzviy bog'liq holda tasvirlanadi.

Iqbol Mirzo she'riyatida shaxs avvalo ruhiy kechinmalar bilan gavdalanadi. Shoirning lirik "meni" – bu jamiyatdagi befarqlik, yolg'on, ikkiyuzlamachilikka qarshi ichki norozilikni ifoda etuvchi timsoldir. Masalan, u quyidagi misralarda shaxsiy iztirob orqali umumiy ijtimoiy fojiani ochib beradi:

Yig'layverib ko'rmay qo'ydim quyoshni,
Ko'zlarimdan yomg'ir yog'ar, har kecha...

Bu misralar shunchaki lirik holat emas, balki jamiyatdagi ruhiy muhit – beqarorlik, yo'qotish va tushkunlik kayfiyatining badiiy aksidir. Shoir shaxsiy iztirob orqali umumjamiyat kayfiyatini beradi.

Iqbol Mirzo ijodida jamiyatdagi illatlar ochiq va keskin tanqid qilinadi. Bu tanqid ko'pincha ochiq bayon etilmaydi, balki ramziy obrazlar, kinoya, ichki dialog orqali ifodalanadi:

Har kim o'z derazasidan qaraydi,
Ko'cha — boshqa, ko'z — boshqa...

Bu yerda shoir jamiyatdagi ikkiyuzlamachilik, tashqi va ichki qarashlar o'rtasidagi tafovutni fosh qiladi. Lirik qahramon jamiyatning bu holatidan norozilik bildiradi, biroq kurashish o'rniga ko'pincha iztirob bilan o'ziga chekinadi.

Iqbol Mirzo lirikasining markazida axloqiy pozitsiya turadi. Shoir shunchaki muammolarni ko'rsatmaydi, balki ularni ma'naviy hal etishga urunadi. Shaxsning halollikka intilishi, ichki poklikka bo'lgan orzusi — shoir lirik "meni"ning bosh yo'nalishidir:

Ayt, qalbm, nechun jim turibsan?
So'z aytmoq — savob, jimlik — gunohdir!

Bu misralarda shaxsiy pozitsiya ochiq: jim qolish — jamiyatdagi zulmga sherik bo'lish bilan baravar. Bu falsafiy yondashuv Iqbol Mirzoning she'riy maktabida muhim o'rin tutadi.

Shoir lirikasi ko'pincha shaxs va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatlarni fosh etishga qaratilgan. Lirik qahramon jamiyatda adolat, mehr, insoniylik izlaydi, biroq bu qadriyatlarni topolmaydi. Natijada uning ruhiyatida umidsizlik, tushkunlik, yolg'izlik kuchayadi.

Men odam topmadim odam ichida,

Har qadam yolg'izlik — menga dars berdi...

Bu holat — zamonaviy insonning muhit bilan ziddiyatga tushganini anglatadi. Iqbol Mirzo shaxs obrazini jamiyatdagi buzuvchi tuzumga norozilik bildiruvchi, ammo shu norozilikni ruhiy izzat shaklida yashaydigan obraz sifatida tasvirlaydi.

She'riyatning milliylik tamoyili Iqbol Mirzoning «Qachondir» she'rida ham o'z ifodasini topgan. Shoir vaqtning bo'ysunmas, ayovsiz harakati haqida fikr yuritarkan, ularni hech kim ifodalamagan obrazlilik asosida berishga intilgan:

Qachondir osmonni ag'darardi ham
Dimog'im achishdi, ko'zga keldi nam;
Meni yelkasida ko'targan akam
Qaddi kamon bo'пти allaqachonlar.
Qachondir ko'zida ko'rgandim yulduz,
Yuzi olma kabi tarang va qirmiz.
Menga ro'molchasin bergan o'sha qiz —
Rangi somon bo'пти allaqachonlar.

Aslida, aksariyat manbalarda bola uchun otasi ideal, namuna bo'lgan, lekin ko'p farzandli o'zbek oilasida katta aka ham ideal, yosh bola uchun namuna bo'lishi mumkinligi haqida so'z yuritib, qachonlardir nazarida osmonni ag'darishga qodirdek tuyulgan qadrdonining bugungi holatini «qaddi kamon», ro'molcha orqali qalbini, muhabbatini hadya qilgan qizni esa «rangi somon» deb tasvirlaydi. Bu yerda har ikkala o'xshatishdagi so'zlar o'zaro ohangdorlik kasb etgan va shaxs qiyofasi milliyligi bilan namoyon bo'lganki, bu esa she'rdagi asosiy g'oyaviy-estetik pafosning ta'sirchanligini ta'minlaydi. Shuningdek, Sharq adabiyotida yor yanog'ini olmaga o'xshatish an'anasi bor. Bu an'ana milliylikni ifoda etishi bilan birga, yillarning beshafqatligi, vaqtning hech kim mone' bo'la olmaydigan hukmi haqida xulosa chiqarishga asos bo'ladi.

Yoki «O'zbek o'g'li» she'ridagi milliylikni ta'minlovchi detallar shodasidan foydalanib, shoir she'rda hissiy ta'sirchanlikka erishgan. Shoir o'zbek o'g'loniga o'zligini unutmaslikni uqtirar ekan, o'zbekona odatlar, holatlarni yodga soladi. Har bir millatning o'zligini ko'rsatuvchi ana shu jihatlardan, avvalo, yuz burmaslikka chaqiradi:

Ikki daryo o'rtasi keng dasturxon,
Tuz totgansan, tuzlig'ingni unutma.
Dasturxonni belbog' qilib o'stirgan
O'zbek o'g'li, o'zligingni unutma!
Sadarayhon bukilgani — so'lgani,
Er yigitning egilgani — o'lgani.

Yo'l bermagil dushmanlarga kulgani

O'zbek o'g'li, o'zligingni unutma!

XULOSA

Iqbol Mirzo she'riyati — bu shaxs va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarning poetik ifodasidir. Shoir lirikasida shaxsiy “men” o'zini anglash jarayonida jamiyatdagi muammolar bilan to'qnashadi, iztirob chekadi, savol beradi, javob izlaydi. Uning she'rlari orqali o'zbek she'riyati yangi bosqichga — ijtimoiy ong va axloqiy mas'uliyat uyg'onishiga qadam qo'yadi.

Shoir ijodi bizga o'zligimizni anglash, jamiyat oldidagi javobgarligimizni his qilish, so'z va vijdon erkinligi bilan yashash zaruratini eslatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Iqbol Mirzo. Tanlangan asarlar. 1-2 jild. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015.
2. Jo'rayev S. She'riyatda falsafa va shaxs. – Toshkent, 2021.
3. Tursunov, A. “Zamonaviy she'riyatda shaxsiy iztirob va ijtimoiy muammo”, Filologiya ilmlari jurnali, №4, 2023.
4. Karimova, S. O'zbek lirikasida ruhiy kechinmalar. – Toshkent, 2019.
5. G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot instituti – ilmiy maqolalar to'plami.
6. Shukurov N., Xotamov N., Xolmatov Sh., Mahmudov M. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: O'qituvchi, 1979. – B.64-65.
7. Jabborov N. Yangi zamon she'riyati tamoyillari // Sharq yulduzi, 2014, № 3. – B. 110-111.
8. Iqbol Mirzo. Sizni kuylayman. – Toshkent: Sharq, 2007. – B.220.
9. Mardonova Lobar Umaraliyevna. (2024). TARIXIY MANBALARDA AMIR TEMUR OBRAZINING BADIY TALQINLARI. IMRAS, 7(6), 56–60.
10. Mukhtarova, M. S., Namozova, S. B., & Mardonova, L. U. (2023). A Lyrical View of History. Journal of Law and Sustainable Development, 11(12), e2676.